

Kovács Zoltán

**KARCAG SZEREPE AZ ÖNMEGVÁLTÁS LÉTREJÖTTÉBEN ÉS AZ
ÖNMEGVÁLTÁS HATÁSA KARCAGRA**

I. A kunok eredete, múltja

Bevezetésként, mielőtt a redemptióról beszélünk, a kunok, Karcag „öslakosainak” az eredetét és múltját kell áttekintenünk.

A kun nép három törzsből alakult ki: a qún törzsből a sari ujugurokból és a nyugat-szibériai kipcakokból.¹ A kunok nyelve az uráli-altaji nyelvcsalád, azon belül a kipcak-török ág része, e nyelvből sok közszó és személynév maradt fent.² Megmaradt nekünk a komondor szó, ami kun kutyát jelent. Maga Karcag neve is kun eredetű, pusztai rókát jelent, de személynévként maradt fent.³ A kunok népelnevezése sápadt, fakó, halványsárga színt jelent. De a népet csak a magyarok illették kun néven, a többi nemzet saját nyelvén hívta őket.⁴

A kunok a XI. században bemenekültek Magyarországra, de Szent László királyunk legyőzte őket.⁵ A kunok korszakának Dzsingisz kán és a mongolok vetettek véget, akik döntő vereséget mértek a kunokra a Kalka folyó melletti csatában.⁶ Az így Kelet-Európába menekülő kunok egy része Kötöny kán vezetésével IV. Béla királytól bebocsátást nyertek hazánkba. Két feltétellel:

- vegyék fel a római katolikus hitet a pogány kunok
- az országot fegyverrel védjék az ellenségtől.⁷

Kötönyt viszont felkoncolták Frigyes osztrák herceg csapatai, így a kunok kivonultak Magyarországról.⁸ 1246-ban a kunok szövetséget kötöttek a királlyal, és IV. Béla király fiát kunnal házasította össze.⁹ A kunok ezek után hűségesen védték hazájukat.¹⁰

A kunok helyzete a török uralom utáni időszakokkal változott meg. A császári udvarnak hatalmas adóssága volt, a század végére 40 millió rajnai forint.¹¹ A bécsi udvar ezért létrehozta az Újszerzeményi Bizottságot, ami a gazdátlan birtokok ügyintézésével foglalkozott. Sajnos a Jászkun Kerületet is az újszerzeményi javakhoz sorolták be.¹² 1699-ben a Jászkun Kerület településeit és az ott élők vagyonát Johann Christoph Pentz egri kamarai tiszttartó mérte fel. Az összeírás összege 679 662 rajnai forint lett. Az összeírás után Sötér Ferenc jászkun alkapitány hiába tiltakozott, a kamarai igazgató, Meskó Jakab még akkor is ragaszkodott a kiváltságok

1 Vásáry István: A régi Belső-Ázsia története. 2003. 155-156

2 Kristó Gyula: Nem magyar népek a középkori Magyarországon. 2003. 229-232

3 Karcag és a Nagykunság- Szolnok megyei idegenforgalmi hivatal 1983.

4 Vásáry István: A régi Belső-Ázsia története. 2003. 155. Az oroszok polovec, a németek Falben néven hívták őket.

5 Pálóczi Horváth András: Besenyők, kunok, jászok. Budapest, 1989. 36.

6 Pálóczi Horváth András: Besenyők, kunok, jászok. Budapest, 1989. 38.

7 Pálóczi Horváth András: Besenyők, kunok, jászok. Budapest, 1989. 42.

8 Selmeczi László: Kötöny népe Magyarországon. Karcag, 2011. 92-93.

9 Pálóczi Horváth András: Besenyők, kunok, jászok. Budapest, 1989. 42.

10 Szende László: „... most pogányokkal védelmeztetjük országunkat”. (A kunok és jászok katonai szerepe IV. Béla osztrák politikájában.) In: Szállástól a mezővárosig. Tanulmányok Jászfényszaru és a Jászság múltjáról. Szerk.: Langó Péter Jászfényszaru, 2000. 111.

11 Tálasi István: Kiskunság. Budapest, 1977. 44-45.

12 Tálasi István: Kiskunság. Budapest, 1977. 44-45.

eltörléséhez.¹³ 1702. március 22-én I. Lipót császár elzálogosította 500 000 ezer rajnai forintért a Jászkun Kerületet a Német lovagrendnek.¹⁴ Ezzel a kiváltságok megszűntek és a lakosság jobbágysorba került. Később 1702. május 22-én a Német Lovagrend földesúri beiktatása ünnepélyes módon történt Jászberényben.¹⁵ 1703-ban kitört a II. Rákóczi Ferenc féle szabadságharc. Ebben a jászok és a kunok is részt vettek, mert Rákóczi megígérte a kiváltságok visszaadását, katonáskodásért cserébe. Így kis időre a Jászkun Kerület visszanyerte autonómiáját és részt vehetett a szécsényi országgyűlésen.¹⁶ 1715-ben az országgyűlés az eladást elzálogosításra módosította, de ezzel a gyakorlatban nem léptünk előre.¹⁷

1731-ben a Német Lovagrend eladhatta a Jászkun Kerület földesúri jogait a Pesti Invalidus Háznak.¹⁸ III. Károly császár elfogadta a Pragmatica Sanctiot, amivel Mária Terézia örökölte a trónt. Ez ellen II. (Nagy) Frigyes porosz király lépett fel, és így tört ki az osztrák örökösödési háború. Így a kunok és a jászok reményt kaptak a kiváltságok visszaszerzésére és Mária Teréziát támogatták. Később királynővé koronázták az uralkodót és a nádor Pállfy János lett.¹⁹

II. Karcag jelentősége a redemptióban

A redemptióban fontos szerepet játszott Varró István karcagi jegyző.²⁰ Varró István érdeme, hogy 1764-ben 204 rajnai forint értékben redimált, azaz ennyit vállalt a fizetett összegből az önmegváltásért.²¹ 1745. január elején Bécsbe utazott, ahol sikert aratott az önmegváltás kapcsán, hiszem ez év május 6-án Mária Terézia engedélyezte a redemptió lehetőségét.²² A jegyző érdeme a karcagi református templom építési engedélye,²³ valamint a kun miatyanék szövegének megőrzése.²⁴

Napjainkban a nótárius emlékét őrzi a városban egy utca elnevezése, valamint egy karcagi középiskola is a jegyző nevét viseli. A Karcagi SZC Varró István Technikum, Szakiskola és Kollégium díszudvarán látható Varró István emlékműve. Az intézmény 1993-ban vette fel a nevét.²⁵

13 Tálasi István: Kiskunság. Budapest, 1977. 45.

14 Kiss József: A Jászkun kerület parasztsága a Német Lovagrend földesúri hatósága idején. (1702–1731) 1979. 51.

15 Kiss József: A Jászkun kerület parasztsága a Német Lovagrend földesúri hatósága idején. (1702–1731) 1979. 54.

16 Kiss József: A Jászkun kerület parasztsága a Német Lovagrend földesúri hatósága idején. (1702–1731) 1979. 54.

17 Illésy János: A Jász-Kunság eladása a Német Lovagrendnek. I. rész. In: Századok. A Magyar Történelmi Társulat Közlönye. XXXIX. évf. Budapest, 1905. 31-33.

18 Kiss József 1979.202-203, 205.

19 Bánkiné Molnár Erzsébet: A jászkun autonómia, 2005. 44.

20 Szentesi Tóth Kálmán: Történelmi emlékek a Jászkunság és Karcag múltjából, Karcag 1940. 150.

21 Szentesi Tóth Kálmán 1940. 44.

22 Karcag a magyar művelődés történetében, Karcag 2001. 39.

23 Györffy István: Nagykunsági krónika, Bp. 1955. 106-123.

24 Jerney János keleti utazása a „magyarok” őseinek kinyomozása végett, Pest 1851. 1.k. 285-287.

25 <https://www.kozterkep.hu/7350/varro-istvan-emlekmu>

*1. kép: Karcagi SZC Varró István
Technikum, Szakiskola és Kollégium
díszudvarán látható Varró István
emlékműve*

III. A redemptió hatása Karcagra

A redemptió hatása érezhető volt a katolikus betelepítés alatt. A betelepülő katolikusok irredemptusok,²⁶ a város református lakosai redemptusok voltak, ezért nagy volt az ellenállás a katolikusok betelepítése ellen.²⁷

Az utolsó nagy redemptiós küzdelem idején a XIX. század végén rétosztás folyt. Ilyenkor a régi redemptusok utódai ragaszkodtak a redemptiós kulcsos osztáshoz. A szegények számára pedig házhelyeket osztottak, ezt hívták kiskulcsos osztásnak. Ezen a helyen alakult ki a Kisföldek és a Kiskulcsosi Általános Iskola.²⁸

Családom nagyapai részről kun származású, nagypapám, édesapám a Kisföldek között nőtt fel. Családom három férfi generációja, jómagamat is beleszámolva a Kiskulcsosi Általános Iskola tanulója volt, családommal jelenleg is a Kisföldek városrészen élek.

Kovács Zoltán

Karcag, 2020. 11. 01.

26 irredemptus: ők voltak azok, akik nem tudtak részt venni a redemptióban és a földváltásban

27 Karcag és a Nagykunság- Szolnok Megyei Idegenforgalmi Hivatal 1983.

28 A Kiskulcsosi Általános Iskola története 1957-től napjainkig. 1997.

Irodalomjegyzék

A Kiskulcsosi Általános Iskola története 1957-től napjainkig. 1997.

Bánkiné Molnár Erzsébet: A jászkun autonómia, 2005.

Györffy István: Nagykunsági krónika, Bp. 1955.

<https://www.kozterkep.hu/7350/varro-istvan-emlekmu>

Illésy János: A Jász-Kunság eladása a Német Lovagrendnek. I. rész. In: Századok. A Magyar Történelmi Társulat Közlönye. XXXIX. évf. Budapest, 1905.

Jerney János keleti utazása a „magyarok” őseinek kinyomozása végett, Pest 1851. 1.k.

Karcag a magyar művelődés történetében, Karcag 2001.

Karcag és a Nagykunság- Szolnok Megyei Idegenforgalmi Hivatal 1983.

Kiss József: A Jászkun kerület parasztsága a Német Lovagrend földesúri hatósága idején. (1702–1731) 1979.

Kristó Gyula: Nem magyar népek a középkori Magyarországon. 2003.

Pálóczi Horváth András: Besenyők, kunok, jászok. Budapest, 1989.

Selmeczi László: Kötöny népe Magyarországon. Karcag, 2011.

Szende László: „... most pogányokkal védelmeztetjük országunkat”. (A kunok és jászok katonai szerepe IV. Béla osztrák politikájában.) In: Szállástól a mezővárosig. Tanulmányok Jászfényszaru és a Jászság múltjáról. Szerk.: Langó Péter Jászfényszaru, 2000.

Szentesi Tóth Kálmán: Történelmi emlékek a Jászkunság és Karcag múltjából, Karcag 1940.

Tálas István: Kiskunság. Budapest, 1977.

Vásáry István: A régi Belső-Ázsia története. 2003.